

SALUT GLOBAL: ESTEM PREPARATS PER A LA PROPERA PANDÈMIA?

XAVIER PRATS MONNÉ

President de la Fundació de Gestió Sanitària de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau de Barcelona; exdirector general de Salut i Seguretat Alimentària de la Comissió Europea

Per descomptat, és una bona notícia constatar que la majoria de governs, organismes internacionals i la comunitat científica estan molt més preparats avui que fa només tres anys, quan va començar la pandèmia de la COVID-19.

El més important és que la lluita contra la COVID-19 ha posat de manifest que la cooperació científica interdisciplinària i internacional té una capacitat impressionant per fer front als reptes sanitaris més complexos. Quan l'Organització Mundial de la Salut (OMS) va declarar la pandèmia mundial l'11 de març de 2020, probablement no hi havia cap científic ni responsable polític al món que pogués imaginar-se que, només nou mesos més tard, tindríem dues vacunes molt efectives, basades en una revolucionària tecnologia d'RNA missatger i que podrien ser administrades de manera massiva.

La mala notícia, tal com han manifestat sense embuts l'OMS i el Banc Mundial (BM) en el *Manifesto for Preparedness: Global Preparedness Monitoring Board* (GPMB) de febrer del 2023, és que malgrat que s'han fet nombrosos avenços significatius, el món encara no està preparat per fer front a una nova crisi sanitària global, atès que no disposa dels recursos, el lideratge ni la coordinació necessaris per encarar-la amb garanties.

En definitiva, el món encara no té la capacitat per detectar ni donar resposta a malalties infeccioses emergents abans que no es propaguin arreu, fet que reflecteix una mala governança, no pas limitacions de caire científic. Només estarem preparats per a la propera pandèmia si ens guanyem la confiança dels ciutadans i reforcem la solidaritat entre països.

Les dures lliçons que ens ha ensenyat la pandèmia

Cap article acadèmic, ni tan sols el discurs polític més inspirador, podria defensar una governança multilateral sòlida d'una manera més eloqüent que la mateixa pandèmia del coronavirus. Hem de demostrar encara els beneficis de la cooperació i la solidaritat per combatre les amenaces sanitàries, després d'haver vist com el virus es propagava d'un país a un altre sense control, o d'haver estat testimonis de l'èxit a l'hora de crear diverses vacunes molt eficaces en qüestió de mesos?

Al mateix temps, res no podria haver revelat les limitacions dels sistemes sanitaris d'arreu del planeta de manera més flagrant que la COVID-19: sistemes nacionals amb poca capacitat de resiliència; atenció mèdica transfronterera inadequada; escassetat generalitzada de recursos humans, financers i materials; i manca de previsió i diversificació insuficient de les cadenes de subministrament. La majoria dels països van ser incapaços d'utilitzar dades sanitàries transparents per tal de prendre decisions i supervisar-les de manera efectiva, i sovint no van disposar de sistemes eficaços de contractació pública o de col·laboració entre departaments administratius.

Després de les primeres setmanes de pànic i confusió, es van impulsar nombroses iniciatives d'abast local i mundial per respondre a una amenaça sense precedents: millora dels sistemes de vigilància i alerta emergent; recerca i desenvolupament de vacunes i tractaments; reforçament dels sistemes de salut pública; adopció de l'enfocament d'«una sola salut» per tal de reconèixer la interrelació entre les persones, els animals, les plantes i l'entorn que

comparteixen; reforçament de la regulació del comerç d'animals salvatges; o el finançament d'iniciatives sanitàries d'abast mundial. La Unió Europea (UE) i els seus estats membres han fet passos sense precedents cap a la creació de la «Unió Europea de la Salut», des de la producció i distribució de vacunes fins a la contractació pública i la inversió en infraestructures sanitàries. Tot plegat hauria estat impensable fa tres anys, quan les institucions de la UE només consideraven que la salut era una prioritat negativa i un àmbit de competència exclusivament nacional.

Tanmateix, encara no s'ha fet prou i l'efectivitat d'aquestes mesures, incloent-hi les que s'han pres en l'àmbit comunitari, només es podrà comprovar quan hi hagi una nova crisi. Una incògnita essencial serà la confiança dels ciutadans: en la ciència, en les seves pròpies autoritats sanitàries, o bé en els líders i en els responsables polítics que els exigiran el compliment de polítiques públiques impopulars, com ara restriccions a la mobilitat o el distanciament físic.

La millora de les polítiques nacionals

No hi ha una solució única ni senzilla per a un repte tan complex com la preparació davant d'una pandèmia, ja que les polítiques concretes de cada país han d'estar impulsades per trets específics i diferencials: edat i densitat de la població; capacitat del sistema sanitari; grau de desenvolupament de la infraestructura sanitària, i qualificació del personal. Tanmateix, hi ha un ampli consens sobre les mesures que els governs haurien de prendre per estar més ben preparats (tal com argumenta Francesca Colombo en el seu estudi «Resilience of Health Systems to the COVID-19 Pandemic in Europe: Learning from the first wave», publicat per l'OCDE el novembre de 2020).

En primer lloc, cal invertir en la contractació i la formació del personal sanitari (per fer front a les necessitats de qualificació, d'envelliment i les carències estructurals) i reduir les desigual-

tats en la capacitat dels sistemes sanitaris. Per exemple, a la UE el nombre de llits d'UCI en relació amb la població és, en alguns casos, fins a sis vegades més gran en alguns estats membres que en d'altres.

En segon lloc, és necessari augmentar la capacitat de resposta –per mitjà de proves, rastreig i aïllament– i l'ús eficient de les dades. La majoria dels països van implementar mesures de contenció semblants durant la COVID-19, però amb una celeritat i un grau d'efectivitat radicalment diferents, i molts han estat incapaços d'usar dades sanitàries simples per a una presa de decisions i una vigilància efectives. La majoria dels governs requereixen millors mecanismes de coordinació i comunicació entre les autoritats regionals i nacionals, o entre la salut pública i les polítiques socials.

En tercer lloc, cal reforçar l'atenció primària i la prevenció com a instruments clau per la resiliència de la salut pública i per mantenir la continuïtat de l'atenció sanitària. La pandèmia hauria de ser un incentiu perquè els països abordin un vell problema: els nivells insuficients (absoluts i relatius) d'inversió en prevenció i promoció de la salut (de mitjana menys del 3% del total de la despesa sanitària es destina a prevenció).

En quart lloc, cal invertir en infraestructures per a la salut pública. La capacitat dels sistemes sanitaris i la disponibilitat de recursos, com ara equips de protecció individual (EPI) i instal·lacions sanitàries, tenen un paper fonamental en la preparació davant una pandèmia.

En cinquè lloc, millorar la conscienciació pública i l'educació per a la salut. La pandèmia de la COVID-19 ha augmentat la conscienciació pública sobre la importància de la higiene, el distanciament social i la vacunació, però també ha suscitat escepticisme sobre aquestes mesures i dubtes sobre les vacunes. És fonamental garantir un compliment més rigorós de les mesures preventives durant les pandèmies futures.

Per acabar, cal consolidar la cooperació internacional en els àmbits que suposen un valor afegit clar: afrontar les amenaces de salut

pública transfrontereres, teixir sinergies per cooperar en la recerca i en la compra pública de medicaments, incloent-hi vacunes i productes sanitaris, impulsar la mobilitat dels professionals sanitaris i reforçar les cadenes de subministrament de fàrmacs.

Una governança mundial millor

Les polítiques i les institucions multilaterals no són ni seran els actors principals en la preparació davant d'una futura pandèmia: la responsabilitat principal de l'atenció sanitària i del benestar preventiu seguirà recaient en els governs nacionals. I la diversitat de situacions existents entre països i a l'interior de cada país exigirà –com és desitjable–, enfocaments encara més diferenciats en el futur. Tanmateix, els virus traspassen fronteres. Hi ha d'haver, per tant, marge per a una dimensió internacional més gran en matèria de polítiques sanitàries, perquè les amenaces globals només poden contrarestar-se amb la solidaritat mundial.

L'OMS té molts defectes, com es va demostrar durant la pandèmia de la COVID-19, i també en anteriors episodis de lluita contra malalties contagioses, però durant els darrers 75 anys ha tingut un paper força destacat en l'assoliment de grans fites en el camp de la salut pública, com ara l'erradicació de la verola i de la pòlio. Així doncs, la prioritat de qualsevol estratègia mundial de preparació davant d'una pandèmia ha de ser reforçar la capacitat, la transparència i l'efectivitat de l'OMS com a organisme regulador clau i responsable de la salut pública mundial.

De la mateixa manera, les institucions de la UE no tenen prou legitimitat per prendre decisions difícils sobre com distribuir uns recursos limitats que posen en joc vides humanes. Malgrat això, qualsevol grup de països units per una frontera comuna i uns valors compartits, té un interès evident a garantir uns instruments reguladors més eficaços i una major coordinació i solidaritat a l'hora de combatre les amenaces sanitàries. Com podem convèncer els

ciudadans de que la UE es preocupa per ells, si no és capaç de protegir la seva salut? Les institucions de la UE poden ajudar a orientar la innovació i el desenvolupament de polítiques, especialment pel que fa als riscos socials emergents i les amenaces transfrontereres –ja que no hi ha dubte que ens veurem exposats a noves pandèmies– que tradicionalment queden fora de l'abast dels sistemes de benestar nacionals i que requereixen un alt grau d'innovació social.

Centenars d'anys d'incendis forestals ens han ensenyat que la preparació davant d'una emergència no és cap pèrdua de temps ni de diners: avui totes les grans ciutats disposen d'un cos de bombers permanent i una flota de camions i mitjans aeris antiincendis. La COVID-19 hauria de recordar-nos permanentment que ens hem de preparar també contra patògens que es propaguen sense control, tal com ho fan els incendis forestals, a través de les nostres fronteres i societats. I la ciència ens proporciona els mitjans per fer-ho, si ens decidim a cooperar en comptes de competir.

La veritable lliçó que ens ha ensenyat la COVID-19 és que els sistemes sanitaris robustos no suposen un cost per a la societat, sinó que són una inversió a llarg termini, i que una governança mundial forta i la solidaritat entre països i ciudadans no només són instruments efectius per fer front a les amenaces transfrontereres, sinó també un petit preu que hem de pagar per a la nostra supervivència col·lectiva.

